

Motion till riksdagen 2008/09:Ub5

**av Amineh Kakabaveh m.fl. (v)
med anledning av prop. 2008/09:50**

Ett lyft för forskning och innovation

1 Sammanfattning

I motionen framhåller Vänsterpartiet vikten av en fri forskning som varken styrs av politiska eller kommersiella intressen. Som en följd av detta anser vi att riksdagen bör avslå regeringens förslag till ändring av högskolelagen om att det ska ingå i högskolans uppdrag att verka för att forskningsresultat kommer till nytta – dvs. att de ska kommersialiseras. Det är oklart vilka konsekvenser en sådan lagändring får för den forskning som inte är kommersialiserbar. Nyttiggörande av forskning är dessutom redan en del av högskolans verksamhet eftersom utbildningen ska vara forskningsanknuten och högskolan ska samverka med det omgivande samhället.

Även om vi har tagit initiativ till frågan om prestationsbaserad tilldelning av forskningsanslag avvisar vi regeringens förslag till ny modell för omfördelning av forskningsresurser. Vi menar att det behöver utarbetas kriterier som bättre speglar bredden och mångfalden i högskolornas forskning. Den övergripande inriktningen i regeringens förslag till strategiska forskningsområden är en fortsättning av de prioriteringar som Vänsterpartiet gjorde tillsammans med Socialdemokraterna och Miljöpartiet under förra mandatperioden, men vi avvisar den detaljerade politiska styrning av anslagen som föreslås i propositionen.

Vi föreslår en omfördelning och förstärkning av resurserna till humanistisk forskning, genusforskning, arbetslivsforskning och utbildningsvetenskaplig forskning. Forskarutbildningen bör förstärkas och vi föreslår att alla som antas till forskarutbildningen också ska anställas som doktorander. För att öka den fria tillgången till forskningsresultat föreslår vi åtgärder för att öka Open Access-publiceringen.

Fel! Okänt namn på

2 Innehållsförteckning

1	Sammanfattning.....	1
3	Förslag till riksdagsbeslut.....	3
4	Forskning och forskningspolitik.....	4
5	Resursfördelningssystemet	5
5.1	Externa medel	6
5.2	Publicering och citering	7
5.3	Utvärdering och utredning	8
6	Tillstånd att utfärda examina på forskarnivå	9
7	Strategiska forskningsområden.....	9
7.1	Medicinsk forskning	10
7.1.1	Klinisk forskning.....	10
7.2	Teknisk forskning	11
7.3	Klimatforskning	11
7.4	Övrig strategisk forskning.....	12
7.5	Förstärkning av den humanistiska forskningen.....	12
8	Genusforskning	13
9	Arbetslivsforskning	14
9.1	Professur i juridik och rättsvetenskap i socialt arbete eller socialrätt	16
10	Utbildningsvetenskaplig forskning	17
10.1	Läro- och lärutbildningarnas forskningsanknytning	17
10.2	Utbildningsvetenskapliga kommittén.....	18
10.3	Lärares behörighet till forskarutbildningen.....	19
10.4	Skolornas huvudmän och den vetenskapliga forskningen.....	20
11	Forskning inom det konstnärliga området – Unga Klara.....	20
12	Forskarutbildningen.....	21
12.1	Förbud stipendier på forskarutbildningen	21
12.2	Fler doktorandtjänster	22
13	Forskningsbaserad innovation	23
13.1	Innovationskontor	23
13.2	Såddfinansiering	24
13.3	Små och medelstora företag.....	24
13.4	Skatteavdrag för forskning.....	24
13.5	Offentliga aktörer.....	25
14	Vetenskaplig informationsförsörjning och Open Access	25
15	Fördelning av medel i budgetpropositionen	26

3 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att Södertörns högskola ska tilldelas resurser enligt samma premisser som andra lärosäten.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en ny modell för fördelning av forskningsresurser till universitet och högskolor.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att utreda ytterligare kriterier för fördelning av resurser.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om utvärdering av den nya modellen för fördelning av forskningsresurser.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om tillstånd att utfärda examina på forskarnivå.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om fördelning av medel till forskning inom de strategiska forskningsområdena.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en bred överenskommelse om den kliniska forskningen.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om ökade anslag till humanistisk forskning.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om medel till genusforskning.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om medel till genusprofessorer.
11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om infrastrukturen för genusforskning.
12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en ny struktur för arbetslivsforskning.
13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en professur i juridik och rättsvetenskap i socialt arbete eller socialrätt.
14. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om lärosätenas medfinansiering av projekt beviljade av Vetenskapsrådets utbildningsvetenskapliga kommitté.
15. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att tillsätta en utredning om forskning och forskarutbildning i anslutning till lärarutbildningen.
16. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om kravet på samverkan mellan minst ett universitet och minst en högskola vid projekt beviljade av Vetenskapsrådets utbildningsvetenskapliga kommitté.
17. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om ansvaret för den utbildningsvetenskapliga forskningen.

Fel! Okänt namn på

18. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap (FAS) bör få i uppdrag att finansiera utbildningsvetenskaplig forskning.
19. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om forskningssamverkan inom den utbildningsvetenskapliga forskningen.
20. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att tilldela Unga Klara ett nationellt ansvar för forskning och utvecklingsarbete inom barn- och ungdomsteater.
21. Riksdagen avslår regeringens förslag till lag om ändring av högskolelagen (1992:1434).
22. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om placeringen av innovationskontor.
23. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om ett forskningspolitiskt råd.
24. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en innovationspolitisk skrivelse.
25. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att forskning som finansieras av forskningsråden ska göras fritt tillgänglig.

4 Forskning och forskningspolitik

I enlighet med traditionell forskningsetik skiljer sig forskaren från politikern genom att den ena talar om hur något förhåller sig och den andra talar om hur det bör förhålla sig. Men denna gränslinje kan vara svår att dra. Forskare kan å ena sidan mycket väl ge sig in i normativa diskussioner, särskilt vad gäller filosofiska och etiska frågor. Politiker kan å andra sidan söka sanningen i sig utan hänsyn till partiegoistiska intressen. Ändå måste en strävan vara att skilja våra roller åt. Relationen mellan vetenskapen och politiken får aldrig bli av det slaget att misstankar kan uppstå att forskningen utnyttjas i ett politiskt taktiskt syfte som gör forskarna till politiska verktyg och underleverantörer.

Lika viktigt är att dra tydliga rågångar mellan forskning och kommersiella intressen. Den samverkan som högskolan enligt högskolelagen är skyldig att ha med det omgivande samhället, däribland näringslivet, får inte leda till att högskolans forskare frånsäger sig rätten att formulera problem, ställa frågor, välja metoder och publicera forskningsresultat. Donationer och uppdragsforskning får inte ersätta statliga anslag, som är den grundläggande förutsättningen för en oberoende forskning.

Forskningsuppdrag kan och bör aldrig vara en lösning på aktuella politiska problem och dilemman. Forskarens frihet att själv formulera och söka svaren på sina vetenskapliga frågeställningar är en viktig princip i svensk forskningspolitik. Både forskningens kvalitet och nytta är beroende av att forskaren själv får välja ämnesområde, inriktning, avgränsning, metod osv. Forskning är därför ett verksamhetsområde där det måste finnas klara gränser för

såväl den politiska styrningen och för vad politiska organ ska besluta om som vilket inflytande kommersiella intressen ska tillåtas ha.

Regeringens forskningspolitik i den forskningspolitiska propositionen, Ett lyft för forskning och innovation (prop. 2008/09:50), innebär att den svenska forskningen blir mindre fri och mer styrd av såväl politiska som ekonomiska intressen. Nyttan är det som hädanefter ska vara vägledande för forskningen enligt regeringens ideal. I första hand handlar det om ekonomisk nytta och att forskningen ska inriktas mot områden som har relevans för näringslivet. Det finns också en tydlig ambition hos högerregeringen att forskningen ska kunna tjäna politiska syften i högre grad än tidigare.

Med sin forskningsproposition bygger regeringen vidare på sin politiska paradox: en ökad marknadsliberalism kombinerad med ett ökat statligt inflytande och en starkare kontroll. Det är en politik som kommer att ha lika negativa effekter på forskningen som den har haft inom övriga samhällsområden.

5 Resursfördelningssystemet

Vänsterpartiet väckte 2002 frågan om hur de fasta forskningsresurserna ska fördelas till universitet och högskolor när vi i en motion till riksdagen föreslog att principerna för resurstilldelningen borde utredas. Förslaget ledde till att en utredning tillsattes, och i slutbetänkandet Resurser för kvalitet (SOU 2007:81) lämnas förslag till ett nytt system för fördelning av de fasta forskningsresurserna. Förslaget i korthet är att varje högskola ska tilldelas en basresurs baserad på antalet studenter på grundnivå och avancerad nivå och övriga medel fördelas utifrån indikatorerna kvalitetsutvärderingar, fältnormaliserade citeringar, externa medel, antal disputerade lärare och antal kvinnliga professorer. Störst vikt i detta system skulle kvalitetsutvärderingarna få, och de skulle utgöra indikator för 50 procent av de fördelade medlen.

I regeringens förslag till nytt resursfördelningssystem återfinns endast delar av utredningens modell, vilket är mycket olyckligt eftersom det kommer att få negativa effekter bl.a. på forskningens bredd, men även på dess form och innehåll. För att börja med det positiva med regeringens förslag så ska varje lärosäte tilldelas en basresurs för forskning med 8 000 kr per helårsstudent på grundnivå och avancerad nivå, vilket är något högre tilldelning än vad som föreslogs i utredningen. Det ligger helt i linje med vad Vänsterpartiet tidigare har föreslagit och ger utökade möjligheter till forskning vid många högskolor samt ger förutsättningar att stärka forskningsanknytningen inom utbildningen. Vi förutsätter att högskolorna vid fördelningen av dessa medel har de utbildningar i åtanke där forskningsanknytningen i dag är svag, t.ex. vård- och lärarutbildningar. Södertörns högskola ska emellertid inte tillföras forskningsresurser baserat på studentantalet eftersom regeringen anser att Södertörn förfogar över tillräckliga forskningsresurser genom Östersjöstiftelsen. Medel från denna stiftelse ska finansiera forskning med anknytning till Östersjöregionen och Östeuropa men givetvis finns ett behov av forskning även inom andra områden, bl.a. för att garantera forskningsanknytningen vid

Fel! Okänt namn på

grundutbildning och avancerad utbildning inte minst med tanke på att Södertörn har ett särskilt uppdrag att bredda rekryteringen. Södertörns högskola ska därför tilldelas forskningsresurser enligt samma premisser som andra lärosäten. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Det finns anledning att rikta kritik mot de övriga delarna i regeringens förslag, som innebär att medel ska fördelas i konkurrens. Ett stort problem är att det endast finns två fördelningsindikatorer, som därmed får väldigt stor inverkan. Ett annat problem är att regeringen påstår att man med hjälp av dessa två indikatorer kan fördela medel utifrån vetenskaplig kvalitet. Tyvärr har regeringen missat att definiera begreppet kvalitet trots att det är ymnigt förekommande i propositionstexten. I stället menar man att de valda indikatorerna är de som ”tydligast kan kopplas till vetenskaplig kvalitet”, dvs. metoden för att mäta kvalitet blir det som får definiera kvaliteten. Därför är det besynnerligt att det på annat ställe i propositionen står: ”Det finns en generell risk att indikatorerna får en så styrande verkan att lärosätena på sikt riskerar att inrikta sig mot att uppfylla indikatorerna i stället för att arbeta för ökad kvalitet.” Hur är det möjligt att kvalitetsindikatorer inte innebär kvalitet när de uppfylls?

De två indikatorer som ska användas är externa medel respektive vetenskaplig produktion och citeringar. Givetvis bör sådana indikatorer kunna ingå i ett resurstilldelningssystem, men de bör varken definieras eller användas på det sätt som regeringen föreslår.

5.1 Externa medel

Hälften av de konkurrensutsatta anslagen ska fördelas utifrån indikatorn externa medel, vilket är ett mått på hur mycket pengar till forskning som flyter in från utomstående källor. Ingen hänsyn tas till att skillnader i lärosätenas nuvarande storlek, som har historiska orsaker, gör att de har olika förutsättningar att ansöka om externa anslag. Ej heller spelar det någon roll att tillgängliga medel att söka skiljer sig åt beroende på vetenskapsområde. Det finns exempelvis mindre pengar att söka för humanistisk forskning än för medicinsk dito.

Både resursutredningen och propositionen föreslår att alla externa medel ska ingå i indikatorn. Det innebär att medel som har sökts och erhållits i konkurrens med andra forskare efter oberoende vetenskaplig prövning jämföras med uppdrags- och beställningsforskning. Resursutredningen diskuterar detta och menar att det kan vara svårt att dra tydliga gränser och att icke konkurrensutsatta medel är ett mått på samverkan med det omgivande samhället. Utredningen öppnar dock för att medel från vissa finansiärer, t.ex. om de utdelas i internationell konkurrens, bör ges en större tyngd i framtiden. I propositionen framhålls också att vissa externa medel återspeglar lärosätenas samverkansuppgift.

En naturlig invändning blir då att indikatorn externa medel inte utgör något enhetligt eller entydigt mått på ”kvalitet”. Att få konkurrensutsatta medel kan ses som ett mått på förmågan att formulera relevanta problem och ställa nya frågor och på så sätt flytta fram forskningsfronten. Detta kan knappast jämfö-

ras med den samverkan, som andra medel indikerar, även om båda faktorerna i högsta grad är relevanta för att bedöma lärosätenas verksamhet och hur de uppfyller sitt samhällsuppdrag. Det hade varit bättre att skilja dessa två indikatorer åt eftersom de mäter helt olika saker.

Att söka och få externa anslag innebär också kostnader för universitet och högskolor eftersom många externa finansiärer kräver motfinansiering för att bevilja medel till forskning. Ur den synvinkeln är det motiverat att de lärosäten som drar till sig externa medel på något sätt får kompensation för de ökade kostnader som detta innebär. Fast det innebär samtidigt att fördelningen utgår från behov.

5.2 Publicering och citering

Den andra hälften av de direkta anslagen till universitet och högskolor, som ska fördelas i konkurrens, ska bestämmas med hjälp av områdesjusterad vetenskaplig produktion och fältnormaliserade citeringar av publikationer i databasen Web of Science. Vetenskapliga publikationer och citeringar kan under vissa omständigheter vara utmärkta för att jämföra den vetenskapliga produktionen och forskningsresultatens användbarhet. Det sker också i stor utsträckning i många ämnen, särskilt inom medicinsk och teknisk forskning.

Visserligen innebär den metod som ska användas, att jämförelser sker inom avgränsade områden så att humanister jämförs med humanister och samhällsvetare med samhällsvetare och att deras produktion relateras till en normalproduktion. Det ger dock ingen rättvis bild av forskningen i de ämnen där de viktiga forskningsresultaten nästan uteslutande publiceras i monografier. När publiceringar och citeringar får så stort genomslag finns en uppenbar risk att forskarna känner sig tvingade att förändra sitt sätt att förmedla forskningsresultat. I stället för monografier som bygger på gedigna källstudier, teoretiskt underbyggda analyser och utförlig argumentation, vilket ger generaliserbara forskningsresultat, riskerar forskningen att förvandlas till pilotstudier som redovisar hypoteser. I stället för att tvinga in den humanistiska och samhällsvetenskapliga forskningen i en kostym som inte passar bör det utvecklas kvalitetskriterier utifrån de särskilda premisser som gäller för dessa forskningsfält.

För humanister och samhällsvetare, i första hand, är språket också ett viktigt redskap. Det måste därför finnas utrymme för att även i fortsättningen kunna presentera sin forskning på modersmålet utan att det får negativa ekonomiska effekter. Vi vill också att det ska finnas en vetenskaplig diskussion på svenska oavsett ämnesområde eftersom det finns behov av svenska begrepp och termer för att forskningen ska kunna få praktisk relevans och för att fler ska kunna ta del av den.

Dessutom missgynnas den forskning och utveckling, oavsett vetenskapsområde, som tar sin utgångspunkt i specifika lokala, regionala och nationella problem och försöker lösa dem eftersom det ofta inte finns något behov av internationell publicering i dessa fall. Det innebär att den forskning som är till direkt nytta kan komma att generera minst pengar. I indikatorn externa medel

Fel! Okänt namn på

framhålls samverkansuppgiften som lika viktig som att erhålla forskningsanslag i internationell konkurrens. Varför är inte det lika viktigt att sprida forskningsresultat?

Regeringen erkänner i propositionen att viss forskning kommer att missgynnas och föreslår därför att vissa vetenskapsområden ska ges större vikt vid fördelningen av medel. Så länge formerna för publicering av forskningsresultat inom t.ex. humaniora ser ut som de gör innebär detta ingen större förbättring. Exempelvis var samtliga 74 avhandlingar i humaniora vid Uppsala universitet 2001 monografier. Det spelar då ingen roll att vetenskapsområdet humaniora och samhällsvetenskap ges vikten 2 eftersom 2 gånger 0 är lika med 0. Förslaget att ge vetenskapsområdet olika vikt kan även ge andra konstiga effekter. Exempelvis kan likartad teknisk forskning ges olika vikt beroende på om den bedrivs vid naturvetenskaplig eller teknisk fakultet.

Genom att avisera en ny utredning om ytterligare fördelningsprinciper erkänner regeringen de stora brister som finns i det liggande förslaget. Det vore därför lämpligare att avvakta med att införa det nya systemet tills alla kriterier är klara och en mer fullständig modell för resursfördelning kan sjasättas. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

5.3 Utvärdering och utredning

I den aviserade utredningen om ytterligare resursfördelningsindikatorer bör dessutom ytterligare kriterier övervägas, utöver utvärderingar och samverkan som regeringen föreslår. I resursutredningen föreslogs att antalet kvinnliga professorer skulle påverka resursfördelningen, vilket åter bör tas i beaktande och utvecklas tillsammans med andra mått på jämställdhet. Det kan vidare handla om ett kriterium på lärosätenas förmåga att ställa nya frågor och sätta forskningsagendan inom ett eller flera forskningsområden. Ett annat kriterium borde vara hur väl forskarutbildningen fungerar. Ytterligare ett skulle kunna vara om det finns en gemensam vision vid lärosätena och hur den får genomslag i forskningen bl.a. i form av tvärvetenskaplighet. Utredningen bör också överväga hur en del av forskningsresurserna kan vara behovsstyrda. I det föreslagna resursfördelningssystemet finns inga incitament till nyskapande forskning eller utrymme för risktagande. Det kan därför behövas ett särskilt stöd till ämnen och miljöer m.m. som har potential att utvecklas. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Regeringen har åtminstone för avsikt att följa och utvärdera vilka effekter det nya resurstilldelningssystemet kommer att få. Man har dessvärre glömt att inkorporera vilka effekter förslaget kan komma att få på de enskilda lärosätena i uppdraget till Vetenskapsrådet. Det finns en risk att lärosätena övertar statens principer för resursfördelning när de själva ska fördela anslagen internt. Den underskattning av den humanistiska och samhällsvetenskapliga forskningen som finns inbyggd i systemet skulle då kunna få konsekvensen att resurserna till den forskningen minskar drastiskt. Lärosätenas interna fördelning av anslagen måste därför ingå i Vetenskapsrådets utvärdering och kvalitetssäkring. I uppdraget till Vetenskapsrådet bör även ingå att prognosti-

sera hur forskningsanslagen kommer att fördelas på lärosätena på längre sikt. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

6 Tillstånd att utfärda examina på forskarnivå

Det är mycket positivt att alla högskolor får fasta resurser för forskning. Som en konsekvens av detta avser regeringen återkomma med ett förslag om att det ska vara möjligt för Högskolverket att utfärda examenstillstånd på forskarnivå för forskningsområden, som ska vara smalare definierade än vetenskapsområden. Detta för att de högskolor som i dag saknar vetenskapsområde ska få större möjlighet att utfärda examina på forskarnivå. Vänsterpartiet anser att det behövs en viss bredd i såväl utbildningen som forskningen på en högskola och att specialiseringen inte får bli för snäv. Vi uppmanar därför regeringen att ta detta i beaktande vid beredningen av förslaget och att man noga överväger vilka konsekvenser det kan få för forskning och utbildning på grundnivå, avancerad nivå och forskarnivå. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

7 Strategiska forskningsområden

Under riksdagens förra mandatperiod skrev de fyra borgerliga partierna en gemensam motion med anledning av den forskningspolitiska propositionen, Forskning för ett bättre liv (prop. 2004/05:80), som ett resultat av Vänsterpartiets samarbete med Socialdemokraterna och Miljöpartiet. I motionen skriver de borgerliga partierna:

Alliansen anser att Sverige behöver återgå till den princip som tidigare var självfallen: att de politiska organen endast skall göra övergripande, värderingsgrundade bedömningar, medan universitet, högskolor och forskningsfinansierande myndigheter skall svara för vetenskapliga och professionella bedömningar samt den närmare uppläggnings av verksamheten.

Det som de borgerliga partierna främst vände sig emot var att tre övergripande forskningsområden prioriterades: medicin, teknik och hållbar utveckling. I den forskningspolitiska proposition som nu föreligger gör regeringen i princip samma övergripande prioritering som tidigare Vänsterpartiet, Socialdemokraterna och Miljöpartiet gjorde. Men högerpartierna går dessutom flera steg längre i sin iver att styra forskningen. De låter sin ideologi och politiska agenda styra ända ned till forskarnas frågeställningar. Den satsning som presenteras i forskningspropositionen tycks främst vara ägnad att tillfredsställa de enskilda ministrarnas önskemål.

Det är viktigt att forskningspolitiken utformas med respekt för både det fria sökandet efter kunskap, de inomvetenskapliga bedömningarna och samhällets behov och prioriteringar. Regering och riksdag har ansvar för att insat-

Fel! Okänt namn på

ser som avser övergripande samhällsfrågor uppmärksammas och att de statliga medlen används på bästa sätt och för rätt ändamål.

Förutom inskränkning av forskningens frihet finns det också andra nackdelar med regeringens detaljstyrning av resurserna. De fasta ramarna för mindre forskningsfält kan innebära att större projekt kanske inte kan finansieras fullt ut eller att större satsningar inte kan genomföras alls. Snävt indelade forskningsområden främjar inte tvärvetenskap, som behövs inom alla de övergripande områden som regeringen pekar ut. Fler specialinriktade utlysningar riskerar också att fördyra forskningsrådets verksamhet.

Vänsterpartiet kan acceptera en prioritering av de övergripande strategiska forskningsområdena medicin, teknik och klimat (med vissa justeringar som presenteras nedan) eftersom det ligger i linje med våra tidigare politiska ställningstaganden. Däremot tillbakavisar vi regeringens detaljerade fördelning av medel inom dessa områden. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

7.1 Medicinsk forskning

Trots att vi tillbakavisar regeringens detaljerade styrning av resurserna har vi i sak inget att invända mot de områden inom medicin och livsvetenskaper som regeringen pekar ut som angelägna att forska om.

Vänsterpartiet anser dock att vårdvetenskapen behöver uppmärksammas mer, både genom att man satsar mer resurser på exempelvis forskarskolor men också genom att man utvecklar strukturen för forskningen, där t.ex. den medicinska forskningen, som ofta ingår som en del av tjänsten, kan tjäna som en förebild. Vi ser därför positivt på förslaget att omvandla ämnesrådet för medicin inom Vetenskapsrådet till ämnesrådet för medicin och hälsa samt att inrätta platser i styrelsen för personer med kompetens från vårdområdet.

Angående satsningar på psykiatrisk forskning så kan det påpekas att den nationella psykiatrisamordnaren i sitt slutbetänkande, *Ambition och ansvar – Nationell strategi för utveckling av samhällets insatser till personer med psykiska sjukdomar och funktionshinder* (SOU 2006:100), föreslog att anslaget till Vetenskapsrådet för psykiatrisk forskning skulle öka med 100 miljoner kronor per år. Dessutom föreslogs att ytterligare 100 miljoner kronor årligen skulle gå till utvecklingsinsatser av nationell betydelse inom psykiatriområdet.

7.1.1 Klinisk forskning

Den kliniska forskningen har stor betydelse för utveckling av hälso- och sjukvård. Den bidrar också till utveckling av kommersiell verksamhet inom exempelvis läkemedels- och bioteknikindustrin. De senaste åren har dock den kliniska forskningen fått sämre förutsättningar. Vänsterpartiet tillsammans med Socialdemokraterna och Miljöpartiet uppmärksammade detta redan i propositionen *Forskning för ett bättre liv* (prop. 2004/05:80). För att stärka den framtida kliniska forskningen behövs ett mer långsiktigt synsätt och age-

rande. Det vore därför önskvärt med en bred politisk uppgörelse i syfte att samla samtliga inblandade aktörer inom såväl offentlig som privat sektor i en överenskommelse om den kliniska forskningen. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Den tilltagande privatiseringsivern inom hälso- och sjukvården riskerar att ytterligare försämra förutsättningarna för den kliniska forskningen. Vårdföretagen är inriktade mot att leverera vård till så låg kostnad som möjligt, och då satsas inga resurser på forskning och utveckling. Marknadsliberaliseringen av vården riskerar också att leda till schablonartade ersättningsmodeller där de verkliga kostnaderna för forskning och utveckling inte är inräknade. Det är särskilt viktigt att försvara den offentliga kontrollen över universitetssjukhusen och de miljöer för avancerad vård, utbildning, forskning och utveckling som dessa utgör. Vi anser därför att det bör lagstiftas om att universitetssjukhus varken ska kunna privatiseras eller läggas ut på entreprenad. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

7.2 Teknisk forskning

Även vad gäller den tekniska forskningen delar vi i stort regeringens uppfattning om vilka områden som är intressanta ur forskningssynpunkt. Vi vill dock påpeka att i en beskrivning av angelägen forskning bör stå att fordons- och transportforskningen behöver breddas till att i större utsträckning omfatta tyngre fordon, som för närvarande står för den största ökningen av utsläpp. Det bör också tilläggas att e-vetenskap och forskning och utveckling inom IT kan bidra till effektivare resursutnyttjande i samhället.

7.3 Klimatforskning

Det finns starka skäl för en ökad samordning och fokusering av den svenska klimatforskningen. I dag sker klimatforskningen bl.a. på Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande (Formas), SMHI:s Rossby Centre samt Stockholms internationella miljöinstitut. Energiforskningen administreras av Energimyndigheten. Formas har sedan flera år tillbaka visat på behovet av att samordna den svenska klimatforskningen. Vänsterpartiet har därför i samband med budgetpropositionen för 2009 föreslagit att det ska inrättas ett nytt klimatsekretariat för samordning av klimatforskningen och har höjt anslaget till Formas med 60 miljoner kronor per år för detta ändamål.

Sekretariatet ska utforma förslag till prioriterade forskningsprogram och samordna befintliga forskningsprogram, skapa mötesplatser för forskare från olika discipliner nationellt och internationellt samt kommunicera kunskap och behov av kunskap till nationella intressenter. Sekretariatet ska även initiera samarbete med andra organisationer samt vara ett forum för dialog mellan skilda intressenter även utanför forskningen såsom myndigheter, näringsliv och internationella kontakter. Sekretariatet kan även arbeta för ett utökat

Fel! Okänt namn på

forsknings-samarbete inom klimatkonventionen som kan ge ökad kunskaps- och tekniköverförning till utvecklingsländerna.

7.4 Övrig strategisk forskning

Regeringen föreslår vidare att ytterligare tre områden ska ingå i de strategiska forskningsområdena. Det är säkerhet och krisberedskap, forskning om förutsättningar för tillväxt samt politiskt viktiga geografiska regioner. Inom alla tre områden är det regeringens politiska ställningstaganden snarare än samhälls- eller vetenskapliga behov av ny kunskap som har styrt dessa satsningar. Vi anser att de medel som regeringen avsätter inom ramen för dessa forskningsområden bör ingå i en bred satsning på humanistisk forskning i stället.

7.5 Förstärkning av den humanistiska forskningen

I debatten om vad unga människor känner till om andra världskriget, Förintelsen och stalinismens brott har humanioras, och särskilt historieämnets, tillbakagång i skolsystemet tydliggjorts. Det borde vara dags för alla politiska krafter i Sverige att inse värdet av en stark och oberoende humanistisk bildningstradition. Humanistisk forskning och undervisning kan bara i mycket begränsad utsträckning motiveras med rent praktiska eller samhällsekonomiska argument: det gäller då främst sådana – i och för sig viktiga – specialämnen som datalingsvistik, användbar i modern datorkommunikation.

De flesta humanistiska ämnen måste dock, liksom konsten och litteraturen, motiveras på helt annorlunda vis. Vi behöver dessa ämnen, inte för att bli rikare i materiell mening utan för att leva ett rikare, mer insiktsfullt liv. Vi behöver humaniora för att kunna begripa våra egna och andra människors grundläggande värderingar, tankesystem, kulturella egenart och sätt att relatera till omvärlden. Studiet av humaniora ger oss överblick och sammanhang i tillvaron, fördjupar vår förståelse av etiska och estetiska värden, vidgar våra perspektiv på den egna tillvaron genom att öka vår kunskap både om våra egna rötter och om andra människors kulturförhållanden. Det bidrar till en kritisk granskning av samhället och utvecklar demokratin.

En utarmning av humaniora leder på längre sikt till andlig utarmning för den enskilde och en nedmontering av vår världsbild och den svenska kulturen jämfört med andra kulturer. Sammanhangen blir otydliga, synkretsen snävare, människors intressen och kunskaper alltmer begränsade till det ytliga, dagsaktuella och i dålig mening kommersiella. Därför är det nödvändigt att göra en omprioritering inom utbildning och forskning. Humanistisk forskning och utbildning på alla nivåer måste stärkas. I skolsystemet och vid högskolorna måste historia, litteratur och andra humanistiska ämnen få ett ökat utrymme.

Att humaniora har nedprioriterats det senaste decenniet framgår tydligt av en rapport från Institutet för studier av utbildning och forskning (SISTER). Om humanistisk forskning – Nutida villkor och framtida förutsättningar (arbetsrapport 2008:81). I rapporten konstateras att resurserna till humanistisk

forskning har minskat. Denna forskning är också oerhört beroende av direkta statlig anslag. Det finns få externa finansiärer och bland dessa dominerar Vetenskapsrådet och Riksbankens jubileumsfond. Vetenskapsrådet beviljar dock endast ca 10 % av ansökningarna om forskningsanslag. Det är stor brist på meriteringstjänster för unga nydisputerade forskare. Misstron mot tjänstetillsättningen vid lärosätena och ansökningsförfarandet vid Vetenskapsrådet är utbredd bland dessa unga forskare.

Regeringens forskningspolitik riskerar att förvärra situationen eftersom den humanistiska forskningen missgynnas av de nya kriterierna för fördelning av forskningsresurser. Högskolans nya uppgift att verka för att forskningen kommer till nytta innebär också att humaniora kommer att få svårt att hävda sig gentemot andra vetenskapsområden där den omedelbara nyttan är mer uppenbar. Vänsterpartiet föreslår därför en satsning på humanistisk forskning och att 2012 ska 250 miljoner kronor av totalt 1 800 miljoner kronor ha omfördelats från de av regeringen föreslagna strategiska forskningsområdena: 85 miljoner kronor från medicin och livsvetenskaper, 60 miljoner kronor från teknisk forskning, 35 miljoner kronor från klimatrelaterad forskning och 40 miljoner kronor från säkerhet och krisberedskap samt 30 miljoner kronor från forskning om förutsättningar för tillväxt och forskning om politiskt viktiga geografiska regioner. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

8 Genusforskning

Regeringen försöker i propositionen reducera genusforskningen till en fråga om jämställdhet, kvinnors hälsa, mäns våld mot kvinnor och diskriminering. Det är givetvis ett politiskt ställningstagande eftersom borgerligheten alltid har förnekat att det finns en strukturell hierarkisk ordning i samhället oavsett om den utgår från klass, etnicitet eller kön. Denna sammanblandning mellan politik och vetenskap är också närvarande i den allmänna samhällsdebatten där den kraftiga kritiken från höger mot jämställdhetspolitik och feminism också innefattar ideologiska attacker mot genusforskningen.

Vänsterpartiet anser att genusforskningen bör skiljas från jämställdhetspolitiken även om forskningens resultat naturligtvis kan användas i jämställdhetsarbetet. Vi har därför tidigare motionerat om att inrätta en jämställdhetsmyndighet och att denna myndighet bör överta uppdraget om jämställdhetsintegrering från det nationella Sekretariatet för genusforskning.

I en forskningspolitisk proposition bör genusforskningen uppmärksammas utifrån sina egna vetenskapliga förtjänster, som görs med andra vetenskapsgrenar och -områden. Det är ett tvärvetenskapligt och multidisciplinärt forskningsområde som dels har byggt upp och konsoliderat ett eget forskningsfält, dels har förnyat traditionella ämnen inom exempelvis medicin och naturvetenskap. En omfattande och fruktbar teoriutveckling har skett och sker; där inte bara frågor som rör kön inkluderas utan även klass, sexualitet och etnicitet.

Fel! Okänt namn på

Regeringen borde också kunna uppskatta genusforskningen för den konkreta nytta som den har haft. Den har bidragit till att utveckla samhällskritiken och därigenom demokratin genom analyser av maktstrukturer i samhället. Genom den integrering av genusforskning som har skett inom många ämnen har nya frågor ställts om hur föreställningar om kön påverkar traditionella kunskapsområden och forskningsfält. Inom medicinen har denna forskning exempelvis inneburit förbättrade diagnoser och behandlingsmetoder. Genusperspektiv på klimatforskningen innebär t.ex. att resurseffektiva insatser kan riktas mot den halva av befolkningen som står för den största delen av dagens överkonsumtion.

Mot bakgrund av detta anser Vänsterpartiet att genusforskningen ska stärkas, och av Vetenskapsrådets ökade anslag bör ytterligare 10 miljoner kronor gå till utlysningar för genusforskning. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

En strategisk åtgärd för att stärka genusforskningen var beslutet 1995 att tillsätta sex stycken s.k. genusprofessorer. Detta har inneburit att genusforskningen har integrerats i nya miljöer och skapat en bredare legitimitet för ämnet. Forskningsmiljöer har byggts upp där genusforskningen ingår som en naturlig del. Vänsterpartiet vill bygga vidare på denna strategi. Av Vetenskapsrådets medel bör därför 20 miljoner kronor användas för att utlysa ytterligare tolv genusprofessorer med tillhörande resurser för att finansiera doktorand- och forskarassistenttjänster. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

I samband med att Vetenskapsrådet får i uppdrag att särskilt uppmärksamma behoven av register och databaser i forskningen bör även behoven av att bygga upp en infrastruktur för genusforskning tillgodoses, t.ex. behovet av databaser såsom Kvinnsam vid de kvinnohistoriska samlingarna vid Göteborgs universitet. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Slutligen har också universitet och högskolor ett ansvar för genusforskningen. De ökade fasta forskningsanslagen måste komma genusforskningen till del. Som inom många andra ämnen behövs fler disputerade lärare med bättre möjligheter till forskning inom tjänsten, bl.a. för att stärka forskningsanknytningen inom utbildningen och på så sätt bidra till att sprida forskningsresultat.

9 Arbetslivsforskning

Svensk arbetslivsforskning har haft en viktig roll i att bidra till att skapa ett arbetsliv som både är effektivt och rationellt samtidigt som kunskapen om arbetslivets problem är god och problemen därmed kan åtgärdas. Att det finns problem i arbetslivet är dock en kontroversiell fråga. Regeringen har konsekvent verkat för att arbetslivs- och arbetsmiljöforskning ska fokusera på lönsamhetsaspekten för företagare. God arbetsmiljö är lönsam och därför är vissa arbetsmiljöåtgärder motiverade. Arbetslivsforskning och arbetsmiljöåtgärder

som inte har denna direkta nytta hamnar i strykclass. Forskning och åtgärder kring t.ex. arbetsplatsdemokrati, diskriminering m.m. ger inte näringslivet några direkta vinster. Det var därför logiskt att de borgerliga partierna lade ned Arbetslivsinstitutet. Denna linje återfinns även i regeringens forskningsproposition.

Vänsterpartiet var och är kritisk till nedläggningen av Arbetslivsinstitutet. Resultatet av nedläggningen har blivit en volymmässig neddragning av forskningsområdet, spridning av kunskaperna och bristande återväxt av forskare. Regeringens proposition ändrar inte på detta.

Arbetslivet är komplext och mångfasetterat. Den tidigare centrumbildningen kunde samla olika forskningsdiscipliner. Sådan mångvetenskaplig forskning bedrivs förvisso på universitet i varierad utsträckning men inte systematiskt utifrån en helhetssyn. Regeringen uppmärksammar i propositionen en ny centrumbildning i Stockholm. Detta kan vara värdefullt men är inte tillräckligt för att få en samlad kunskap om arbetslivets utveckling i Sverige. Det reparerar inte vad regeringen ödelagt genom nedläggningen av Arbetslivsinstitutet.

Syftet med arbetslivsforskningen är att den ska vara relevant för att bidra till en positiv utveckling av arbetslivet. Forskarvärlden behöver impulser från arbetslivet, forskningens resultat behöver sedan återkopplas till praktisk tillämpning bl.a. genom att utrymme finns för undervisning. För att forskningen ska vara relevant och av hög kvalitet krävs tillräcklig volym och att olika forskningsprogram kan finansieras under längre tid. Internationellt utbyte i olika former är också nödvändigt. Från fackföreningshåll påpekas bl.a. att Sverige är medlem i EU och att utvecklingen av arbetslivet måste relateras till ett europeiskt perspektiv. Förändringarna av socialförsäkringarna är också viktiga att studera utifrån ett arbetslivsperspektiv. Arbetslivs- och arbetsmiljöforskningen är också ett viktigt fundament för folkhälsan, och ökad hälsa i arbetslivet är dessutom ett av folkhälsomålen. Arbetslivsforskningen behöver också bra underlag i form av statistik, och insamlingen och bearbetningen av denna behöver stärkas och utvecklas.

Enligt Vänsterpartiet bör det finnas en organisatorisk form som gör att arbetsmarknadens parter kan bidra med kunskap om viktiga forskningsområden. LO, TCO och Saco har tillsammans föreslagit en ny struktur för arbetslivsforskningen. Bland annat ska det finnas ett speciellt beredningsorgan med uppgift att överblicka arbetslivsforskningen och med representanter från arbetsmarknadens parter, myndigheter, universitet och högskolor m.m. De menar också att det behövs en stabil institutionell struktur för forskning och fördelning av forskningsanslag samt att resurserna till arbetslivsforskning måste öka kraftigt. Vi delar den uppfattning som fackföreningarna har, och regeringen bör därför återkomma med förslag som innebär en framtida stabil struktur både organisatoriskt och finansiellt för arbetslivsforskningen. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

I Vänsterpartiets budgetmotion för utgiftsområde 14 anslås 80 miljoner kronor till arbetslivsforskning för att upprätthålla den på kort sikt tills en permanent lösning finns. Pengarna fördelas 2009 med 60 miljoner kronor till

Fel! Okänt namn på

FAS och 20 miljoner kronor till Arbetsmiljöverket för att kunna beställa nödvändig forskning.

9.1 Professur i juridik och rättsvetenskap i socialt arbete eller socialrätt

Det blir allt vanligare att juridiska ärenden i första ledet utreds och beslutas av icke-jurister. Allra mest märkbart är detta i välfärdssystemens rättsliga strukturer. Beslut fattas av socionomer inom kommunernas socialtjänst, av handläggare på Försäkringskassan, på Migrationsverket, av lärare på skolor eller av Arbetsförmedlingens tjänstemän, för att bara nämna några exempel. En annan utvecklingstendens är att allt fler privata aktörer är inblandade i såväl faktisk vård, utbildning och omsorg som utredningar och underlag för direkt myndighetsutövning.

För de enskilda människorna, likaväl som för de professionella handläggarna, är det av avgörande betydelse att lagar och rättsregler hanteras på ett riktigt och ändamålsenligt sätt. Rätten som politiskt och samhälleligt styrmedel ställer i vårt komplexa välfärdssamhälle omfattande krav på juridiskt kunnande även hos icke-jurister; en handläggande tjänsteman inom t.ex. socialtjänsten kommer att handlägga frågor om barnarätt, avtalsrätt, social- och förvaltningsrätt, försäkringsrätt, processrätt och straffrätt. Dessutom bör hon eller han ha kunskap om internationella konventioner och EG-rätten för att kunna fatta korrekta och genomtänkta beslut.

Juridiken i socialpolitiken är följaktligen central för den faktiska handläggningen på myndigheter och hos andra aktörer. Det behövs emellertid mer kunskap och mer forskning – också på detta område är vetenskaplig stringens och metodiskt framtagna kunskap av avgörande betydelse för utvecklingen. Det saknas dock ett samlat grepp över den rättsliga utvecklingen inom välfärdssektorn, och mycket av befintlig forskning sker på de juridiska fakulteterna. Det är bra, men det innebär svårigheter att få ut forskning till icke-juridiska professioner, t.ex. socionomer. Dessutom finns det en risk för att det professionsspecifika kunnandet inom socialt arbete inte i tillräcklig grad lyfts in i den rättsvetenskapliga kunskapsutvecklingen.

Institutionen för socialt arbete vid Stockholms universitet är i någon mån ett undantag; där bedrivs rättsvetenskaplig forskning av jurister och socionomer med inriktning mot just socionomutbildningen. Institutionens rättsvetenskapliga lektorer och forskare representerar ett brett kunskapsområde inom såväl socialt arbete och socialpolitisk praktik som juridik och rättsvetenskap. För att skapa bättre kontinuitet och en fastare struktur inom forskning och forskarutbildning inom detta kunskapsområde skulle det behövas en professur i juridik och rättsvetenskap inom socialt arbete eller socialrätt vid institutionen för socialt arbete vid Stockholms universitet och finansieringen borde ske med medel från FAS. På sikt behöver också den juridiska kompetensen stärkas generellt inom utbildning och forskning inom detta område. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

10 Utbildningsvetenskaplig forskning

10.1 Lärarutbildningarnas forskningsanknytning

Ända sedan den högskolereform som 1977 innebar att bl.a. lärarutbildningarna fördes in i högskoleorganisationen har den vetenskapliga grunden och frågor om forskningsanknytningen varit högaktuella frågor. I propositionen om en ny lärarutbildning (prop. 1999/2000:135) hävdas med enfaset att lärarutbildningen ska ha en vetenskaplig grund. I Högskolverkets utvärderingar av lärarutbildningarna konstateras att det än i dag råder stora brister vad gäller forskningsanknytningen. I den utvärdering som gjordes 2004 (Högskoleverkets rapportserie 2005:17 R) finner bedömaregruppen t.ex. att

- ? studenternas forskningsmässiga förankring och intresse genomgående är svagt (s. 134),
- ? forskningsanknytningen får en instrumentell utformning (s. 134),
- ? utbildningen klarar inte av att synliggöra den funktion som forskning och vetenskaplighet kan ha för att utveckla lärarprofessionalitet (s. 135),
- ? studenterna i alltför liten utsträckning får träning i att ta till sig andras forskningsresultat (s. 138),
- ? den litteratur som används aktivt och att (i undervisningen) i flera fall tycks ligga på en ganska elementär nivå (s. 139).

I den uppföljande utvärdering som Högskoleverket genomförde 2007 (Högskoleverkets rapportserie 2008:8 R) konstateras att förbättringar har gjorts, men att det fortfarande finns brister i forskningsanknytningen. Det tydligaste måttet är att andelen disputerade lärare fortfarande svarar för en relativt liten andel av undervisningen, särskilt inom det allmänna utbildningsområdet, trots att andelen har ökat vid de flesta lärosäten.

Universiteten och högskolorna har ansvar för att den vetenskapliga grunden kommer till stånd. De ålades också i propositionen om en ny lärarutbildning att bidra med omfattande medel från befintliga anslag för forskning och forskarutbildning för att klara detta åtagande.

Det är inte klaggjort om eller i vilken omfattning sådan omfördelning av medel har skett. Problemet uppmärksammas också i Utredningen om utbildningsvetenskaplig forskning (SOU 2005:31). Där handlar det om krav på motfinansiering då Vetenskapsrådets utbildningsvetenskapliga kommitté (UVK) tilldelar medel till projekt förlagda till lärosätet. Utredaren konstaterar att medfinansieringen inte fungerat, och slutsatsen blir förvånansvärt nog att medfinansieringskravet därför bör slopas. Vår slutsats är den motsatta. Så länge UVK fortsätter sin verksamhet ska kravet på medfinansiering tillämpas strikt. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Det behöver vidare utredas hur forskning och forskarutbildning i anslutning till lärarutbildning ska utformas och bedrivas samt vilken form av stöd lärosätena behöver för att kunna fullgöra uppdraget. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Fel! Okänt namn på

Vi menar att det är omöjligt att skapa förutsättningar för utbildningens vetenskapliga bas om lärarutbildningarna inte, på samma sätt som andra institutioner inom högskola och universitet, i hög grad har forskarutbildade lärare som också har tid för forskning i tjänsten. Därför bör universitet och högskolor se över den interna fördelningen av de fasta forskningsanslagen, och lärarutbildningarnas behov bör prioriteras i samband med fördelningen av det tillskott som nu väntar.

10.2 Utbildningsvetenskapliga kommittén

Förutom att det skulle ske en omfördelning av lärosätenas medel för forskning och forskarutbildning till lärarutbildningsområdet skapades inom Vetenskapsrådet, VR, en särskild kommitté för utbildningsvetenskap med uppgift att främja utvecklingen av utbildningsvetenskaplig forskning och forskarutbildning i nära anslutning till lärarutbildningen och med direkt relevans för lärarnas yrkesutövning. Idén var också att denna forskning skulle bedrivas i nätverk som bestod av minst ett universitet och en högskola. Detta krav har enligt utredningen (SOU 2005:31) ej efterlevts. Vår slutsats är att detta krav framgent ska tillämpas strikt. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Lärosätena tycks inte ha accepterat och därför inte fullföljt kraven på omdisponering av medel till det utbildningsvetenskapliga områdets fördel. Ännu mer förvånande är att den kommitté som tillsattes för att bidra till skapandet av lärarutbildningarnas forskningsbas inte tycks ha accepterat sitt uppdrag eller fullföljt det.

Enligt SFS 2000:1 199 16 § ska den forskning och forskarutbildning som UVK ska ge stöd till ”bedrivas i anslutning till lärarutbildning och [som] svara[r] mot behov inom lärarutbildningen och den pedagogiska yrkesverksamheten”. Från olika håll har framförts kritik mot att UVK inte har fullföljt detta uppdrag. När nu UVK utretts (SOU 2005:31) förväntade vi oss att få denna kritik belyst. Men betänkandet ger oss ingen sådan information, troligtvis eftersom UVK inte ställt frågan vid utlysning av forskningsmedel och därför inte heller kan redovisa om projekt som tilldelats medel bedrivs vid lärarutbildning och svarar mot behov inom lärarutbildning och den pedagogiska yrkesverksamheten.

Vi anser att det är ett grundläggande krav att lärarutbildningen ska vara forskningsanknuten och stå på vetenskaplig grund. Efter att ha tagit del av de utvärderingar som gjorts av lärarutbildning och UVK drar vi slutsatsen att varken lärosäten eller UVK till dags dato i tillräcklig grad gjort sin del i detta. Konsekvensen blir att uppdraget till lärosätena måste förtydligas. UVK måste på ett striktare sätt efterfölja de riktlinjer den har samtidigt som ämnesråden inom VR måste ta ansvar för forskning inom sina områden även om ansökningarna har anknytning till utbildningsvetenskap. Detsamma gäller andra forskningsfinansierare som de andra forskningsråden FAS och Formas. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Dagens organisation är problematisk då VR:s ansvar är grundforskning. Visserligen är en uppdelning i grundforskning och tillämpad forskning i sig inte funktionell; ändå ser vi problem med utbildningsvetenskapens placering inom VR. Möjliga alternativ som redan i dag diskuteras och som bör undersökas är vad det skulle innebära om utbildningsvetenskap blev ett eget vetenskapsområde, om ett nytt forskningsorgan vid sidan av FAS och Formas för utbildningsvetenskap inrättades eller om utbildningsvetenskap borde ingå i något av de redan befintliga forskningsråden på annat sätt än i dag. Det senare föreslås också i betänkandet Forskningsfinansiering – kvalitet och relevans (SOU 2008:30), som har utvärderat den myndighetsorganisation för forskningsfinansiering som inrättades 2001. Utredaren menar att den forskning som finansieras av UVK bör ingå i FAS verksamhet där den kan få en naturlig plats bland mer närliggande samhällsvetenskaper och att det då inte längre behövs någon särskild kommitté för den utbildningsvetenskapliga forskningen. Med anledning av detta föreslår Vänsterpartiet att FAS får i uppdrag att finansiera den forskning som UVK har ansvar för och att medel för detta överförs från Vetenskapsrådet. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

10.3 Lärares behörighet till forskarutbildningen

En mycket central tanke i lärarutbildningsreformen 2001 var att stärka lärarutbildningens forskningsanknytning och möjliggöra en direkt övergång från professionsutbildning till forskarutbildning, utan kostsamma kompletteringar. Efter reformen har förskollärare, fritidspedagoger och lärare mot de tidigare åren i grundskolan fått sådana möjligheter genom dels tillkomsten av nya forskarutbildningar vid universiteten, dels tillkomsten av forskarskolor som innebär ett samarbete med och uppbyggnad av forskarmiljöer vid högskolorna med lärarutbildning. Den praktikinränsansatsen och underlättandet av forskarstudier har mött stort intresse från lärarna och, under senare år, från alltfler kommuner. Internationellt har Sverige legat i bräschen när det gäller att forskningsanknyta lärarutbildningen. Återgången till en ”mindre avancerad” lärarutbildning utan direkt tillträde till forskarutbildning, och en längre ”avancerad” har inneburit ett kraftigt bakslag för denna utveckling.

Redan i dag är det många studenter som antas till 210-poängsutbildning som kompletterar upp till 240 poäng för att få större bredd och kompetens i sin behörighet. Vi tror att uppdelningen av lärarutbildningen i examen på grundläggande respektive avancerad nivå ytterligare kan minska hur attraktivt det är att gå 210-poängsutbildningen, om man beaktar de nackdelar det innebär att inte läsa 240-poängsutbildningen.

Finland lyfts ofta fram som ett föregångsland när det gäller skolan. Kanske är den finska modellen med en lärarutbildning om fyra år påbyggbar med en fyraårig forskarutbildning något som borde lyftas fram. En förlängning av lärarutbildningen för undervisning av de yngre barnen och eleverna till 240 poäng skulle innebära att Sverige får en liknande modell. Kanske vore

Fel! Okänt namn på

det till och med en bra idé att försöka få till stånd en nordisk modell för lärarutbildning.

Förutom att stärka forskningsanknytningen finns det ytterligare argument för att förlänga viss lärarutbildning såsom en ökad flexibilitet, bättre möjligheter till internationellt utbyte, höjd kvalitet i utbildningen och bättre kunskaper för de yngre barnen och eleverna. Vi föreslår därför att 210-poängsutbildningen för arbete i förskola, förskoleklass, grundskolans tidigare år, fritidshem samt modersmål förlängs till 240 poäng och därmed tillhör avancerad nivå – endast *en* lärarexamen behövs (undantaget yrkeslärare behålls). Minst 60 poäng av kurserna ska vara på avancerad nivå i syfte att ge behörighet för studier på master- och forskarnivå. Detta bör ges regeringen till känna.

Detta kommer givetvis att medföra ökade kostnader, och i vår motion 2008/09:Ub455 Utgiftsområde 16 ökar vi anslagen till högskolorna med 120 miljoner kronor 2009 för att den föreslagna förlängningen ska kunna genomföras.

10.4 Skolornas huvudmän och den vetenskapliga forskningen

Vi anser att det är av största vikt att skapa möjligheter för att utveckla den utbildningsvetenskapliga forskningen så att den svarar mot behov inom lärarutbildning och pedagogisk yrkesverksamhet i samverkan mellan å ena sidan universitet och högskolor och å andra sidan kommuner och skolor. Det behövs strukturer som främjar integration mellan forskning, utbildning och pedagogisk verksamhet. Inom socialtjänsten har Socialstyrelsen och kommunerna aktivt verkat för en sådan verksamhetsanknuten kunskapsutveckling. Framgången i att skapa sådana arenor beror främst på att Socialstyrelsen fått regeringens uppdrag att utforma program för en sådan verksamhet. Regeringen bör på motsvarande sätt ge Högskolverket i uppdrag att i samverkan med bl.a. Skolutvecklingsmyndigheten och Sveriges Kommuner och Landsting utforma program med mötesplatser för forskning och yrkespraktik och med incitament för forskningsfinansiering från skolornas huvudmän. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

11 Forskning inom det konstnärliga området – Unga Klara

Det är positivt att regeringen anslår medel till forskning och utvecklingsarbete inom det konstnärliga området och kulturområdet. Vänsterpartiet menar dock att det behövs ytterligare insatser inom detta område. Kulturens villkor i samhället säger mycket om vilken civilisation vi lever i. Fri och oberoende kultur kan inte överleva i tvångströjor där man hämtat tankegångarna från diverse

varianter av köp- och säljssystem. Inte heller duger det att hänvisa konstnärliga verksamheter till sponsorer eller ”externa intäkter”. Vill vi ha en kultur som är fri, skapande och utforskande? Då måste vi på samhällets alla nivåer rikta investeringarna till kulturens infrastruktur. Det saknas i Sverige i dag en nationalscen med övergripande ansvar för scenkonst för barn och unga. Visserligen arbetar man på många håll med teater för barn, men ingen institution har ansvaret för utvecklingen av och forskningen runt denna form av scenkonst.

I 30 år har Unga Klara skapat teater för barn och unga, bedrivit forskning och utvecklingsarbete inom ramen för Stockholms stadsteaters verksamhet. De har utbildat rader av teaterarbetare som nu jobbar på olika institutioner runtom i landet, och de har med hårt arbete nått resultat som är uppmärksammat och uppskattat inte bara i Sverige utan över hela världen. Det handlar alltså om mycket mer än ett kommunalt ansvar. Vänsterpartiet menar att det är hög tid att man tar ett nationellt ansvar för Unga Klaras verksamhet. Det är ett stort ansvar att se till att den behålls inom landet och får fortsätta att utveckla scenkonsten, främst för barn och unga. Som det alltid är med verklig konst för en sådan utveckling också med sig en utveckling av teatern för alla åldrar.

I vårt förslag till budget för kulturpolitiken (mot. 2008/09:Kr369) har vi därför anslagit 15 miljoner kronor för att göra Unga Klara till en nationell scen för barn- och ungdomsteater. Vi menar också att forskningen och utvecklingsarbetet inom detta område måste få en fastare struktur och att Unga Klara därför också ska få ett nationellt ansvar för forskning och utvecklingsarbete inom barn- och ungdomsteater och då också tilldelas tillräckliga resurser för att fullgöra detta uppdrag. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

12 Forskarutbildningen

En central fråga för all forskning är vilka som utför forskningen och hur reproduktionen av forskare ska säkerställas för att tillgodose framtida behov. Det är därför märkligt att regeringen inte berör forskarutbildningen annat än i allmänna ordalag i propositionen. Hur skapas en attraktiv forskarutbildning som ger doktorander möjlighet att utvecklas till goda forskare? Vänsterpartiet menar att sista steget nu måste tas i den reformering av forskarutbildningen som påbörjades 1969.

12.1 Förbjud stipendier på forskarutbildningen

Att finansiera sina studier på forskarutbildningen med stipendier innebär en rad nackdelar för den enskilde doktoranden. En av de mer allvarliga konsekvenserna är att dessa doktorander inte har rätt till någon inkomstrelaterad ersättning vid sjukdom, föräldraledighet eller arbetslöshet. Dessutom räknas inte stipendiefinansierade studier som överhoppningsbar tid av Försäkrings-

Fel! Okänt namn på

kassan, vilket gör att dessa doktorander inte har någon vilande SGI. Stipendierna räknas inte som pensionsgrundande inkomst. Högskolorna kan inte teckna försäkringar för stipendiater. Stipendier berättigar inte heller till den automatiska övergång till doktorandtjänst, som sker för doktorander med utbildningsbidrag när två år återstår av utbildningen.

Den enda regel som finns rörande stipendier är att statliga anslag inte får användas till stipendier. Vi högskolorna finns dock en rad stipendiefonder, och externa medel kan användas till stipendier. Höstterminen 2006 var 8 % av de forskarstuderande finansierade med stipendier enligt Högskoleverkets årsrapport 2007 (2007:33 R). Det är ofta utländska doktorander som ges stipendier, och enligt en del högskolors regelverk får stipendier endast ges till utländska studenter.

Vår bestämda mening är däremot att stipendier inte är en acceptabel finansieringsform för forskarstuderande, dels med hänvisning till den sociala och ekonomiska otrygghet de leder till, dels för att bristen på regler gör det alltför lätt att missbruka dem. Det finns inget att invända mot att stipendier används till särskilda kostnader i samband med forskarstudier såsom resor och utrustning, däremot ska de inte användas till de forskarstuderandes levnadsomkostnader. Stipendier bör därför förbjudas som studiefinansieringsform inom forskarutbildningen. Enligt beräkningar som gjordes av Högskoleverket 2006 skulle det kosta 28 miljoner kronor årligen, vilket kan finansieras med de ökade anslagen till universitet och högskolor. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

12.2 Fler doktorandtjänster

Inom ramen för sin utbildning utför forskarstuderande en stor del av den forskning som bedrivs vid universitet och högskolor; de arbetar med andra ord med forskning. Vänsterpartiet anser därför att de bör ha samma ekonomiska och sociala trygghet som andra som arbetar. Vi menar vidare att detta också skulle bidra till att skapa en bättre forskarutbildning eftersom det ger möjlighet att ägna sig helt och fullt åt utbildningen och den egna forskningen. Det finns dessutom inga behov av att skapa konstgjord konkurrens bland doktorander genom ekonomiska incitament. Statistiken är också tydlig. De förbättrade ekonomiska förutsättningarna för doktorander under 1990-talet har inneburit minskade studietider och högre examinationsgrad samtidigt som kvaliteten på avhandlingarna bibehållits.

De svenska forskarutbildningarna, som redan nu har hög kvalitet, kommer att bli än mer attraktiva om de kan erbjuda de studerande en trygg tillvaro under studietiden. Ytterligare en stor fördel med att anställa doktoranderna redan från första dagen på forskarutbildningen är att det kan leda till mer öppenhet i antagningen. Informationen om lediga platser och tjänster kommer att spridas till fler, vilket leder till fler kvalificerade sökande. Det kommer förhoppningsvis även att leda till att fler med utländsk bakgrund och från arbetarklassen antas samt att könsfördelningen kan bli jämnare i fler ämnen. Med ett öppnare antagningssystem finns också bättre möjligheter att bryta

beroendeförhållanden mellan doktorander och handledare. För dem som efter examen söker sig utanför högskolevärlden för att arbeta är det också en bättre merit att ha varit anställd, och anställningen kan därför ses som en åtgärd för att öka forskarutbildades attraktionskraft på arbetsmarknaden.

År 1986 påbörjades en process som syftade till att omvandla alla utbildningsbidrag inom forskarutbildningen till doktorandtjänster. Nu är det hög tid att ta sista steget i denna reform och omvandla återstående utbildningsbidrag till tjänster. Enligt beräkningar gjorda av Sveriges universitetsläraresförbund (Sulf) skulle det kosta ca 400 miljoner kronor per år att genomföra detta vilket det finns utrymme för genom de höjda anslagen till universitet och högskolor. Regeringen bör därför återkomma med ett förslag om förändring av högskoleförordningen som innebär att den som antas till forskarutbildningen också anställs som doktorand. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

13 Forskningsbaserad innovation

I den del i propositionen som behandlar innovation menar regeringen att kommersialiseringen av forskningsresultat måste förbättras. Regeringen föreslår därför en ändring av högskolelagen. Högskolan ska få ett nytt uppdrag att verka för att forskningen kommer till nytta. Det är oklart vad som avses med nytta och vilka konsekvenser detta nya uppdrag till högskolorna får för den forskning som inte direkt är kommersialiserbar. Dessutom kan hävdas att det redan ingår i högskolans uppdrag att samverka med det omgivande samhället och att informera om sin verksamhet. Riksdagen bör därför avslå regeringens förslag om ändring av högskolelagen.

13.1 Innovationskontor

Regeringen föreslår att 75 miljoner kronor ska användas till innovationskontor på sju olika lärosäten – Uppsala universitet, Lunds universitet, Umeå universitet, Linköpings universitet, Kungl. Tekniska högskolan och Chalmers tekniska högskola. Dessa forskningsställen är i stor utsträckning väl försedda med forskningsparker och inkubatorer. Risken är stor att man bygger upp parallella system som endast leder till förvirring och effektivitetsförluster; t.o.m. ordföranden i Sisp/Swedish Incubators & Science Parks) varnar för denna effekt. Däremot har både Karlstads universitet och Mittuniversitet pekat på möjligheten att t.ex. slå ihop de tre innovationskontoren i Stockholmsregionen till ett och i stället förlägga varsitt innovationskontor vid Karlstads universitet och Mittuniversitetet. Vänsterpartiet menar att den här frågan tycks illa förberedd och dessutom är försedd med brasklappar om att kontoren även ska hjälpa andra universitet och högskolor. All erfarenhet talar för att dessa kommer att hamna i strykclass ju längre bort från respektive innovationskontor de ligger. Därför menar vi att innovationskontorens placering ska

Fel! Okänt namn på

brytas ur propositionen och ses över vad gäller lokalisering. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

13.2 Såddfinansiering

Regeringen föreslår ett ökat anslag på 75 miljoner kronor 2009–2012 till Innovationsbron varav hälften ska användas till såddfinansiering. Som Innovationsbrons vd påpekar är endast 3 % av den nya satsningen på forskning och innovation destinerad till kommersialisering. Vänsterpartiet har tidigare, med anledning av budgetpropositionen, föreslagit en satsning på såddfinansiering med 50 miljoner kronor per år eftersom kommersialiseringen är en av de svaga länkarna i kedjan från idé till säljbar produkt, särskilt i Sverige.

13.3 Små och medelstora företag

I avsnittet om forskning och utveckling i små och medelstora företag nämner regeringen att Vinnovas program Forska & Väx ska fortsätta. Vi menar att det bör ha särskild uppmärksamhet eftersom Forska & Väx är en viktig byggsten i att skapa hög entreprenöriell aktivitet vilket leder till att företagen vågar exploatera nya rön. Forska och väx-programmet är ett program som kan medverka till resultat. Vänsterpartiet menar att en ökning av medelstillsdelningen bör ske för att öka Forska och väx-programmets möjligheter till att finansiera fler projekt. Vi har därför i annan motion anslagit 100 miljoner kronor för 2009, 100 miljoner för 2010 och 100 miljoner för 2011 utöver regeringens förslag.

13.4 Skatteavdrag för forskning

Regeringen nämner att den följer den internationella utvecklingen vad gäller skatteincitament för FoU-investeringar, men har själv inga konkreta förslag. Vänsterpartiet lade däremot fram ett skarpt förslag i samband med budgetpropositionen där vi påpekar att forskning och utveckling är avgörande för framtida satsningar för att utveckla t.ex. miljö- och energiteknik. Det behövs ökade resurser till alla delar inom FoU, från grundforskning till utveckling av produkter och tjänster. Inom ramen för Vinnova har små och medelstora företag under några år kunnat få bidrag till behovsidentifiering av, förstudier till och genomförande av FoU-projekt. Intresset har varit mycket stort och indikerar att här behövs ytterligare insatser.

Vi vill därför utöka möjligheterna genom kreditering på skattekonto. Stödet ska avse högst 35 % av företagets kostnader upp till ett tak på 2,8 miljoner kronor. Alla företag med upp till 250 anställda ska omfattas. Den här typen av system är inte ovanligt i andra länder. Vårt grannland Norge har ett sådant skatteavdrag sedan några år tillbaka. Medel finns avsatta i Vänsterpartiets

budgetmotion för en ökad satsning på forskning inom små och medelstora företag.

13.5 Offentliga aktörer

Vi delar regeringens uppfattning att det är viktigt att stärka Sveriges förmåga att skapa nya och växande företag genom att bättre utnyttja offentliga satsningar som görs inom olika områden. Man säger också att det från andra länder finns framgångsrika exempel på hur nya högteknologiska företag utvecklats genom att stora offentliga aktörer riktar en liten del av sina investeringar till kunskapsutveckling. Regeringen hänvisar här till det framgångsrika forsknings- och innovationsprogrammet SBIR. Vänsterpartiet har under lång tid föreslagit att ett program för att ge mindre underleverantörer del av forsknings- och innovationskakan skulle skapas och hälsar med tillfredsställelse att en utredning nu ska tillsättas. Med tanke på hur långt efter Sverige har hamnat i detta hänseende hoppas vi på en snabb hantering av frågan.

Trots många viktiga konstateranden i propositionen saknas det en samlande kraft på regeringsnivå. Något som t.ex. Finland för länge sedan har konstaterat är nödvändigt. Där har man satt till ett forskningspolitiskt råd, med statsministern som ordförande, för att visa allvaret bakom satsningen. En liknande konstruktion tror vi skulle föra upp vikten av forskning och innovation ytterligare på dagordningen. Det bör ges regeringen till känna.

För att ytterligare sätta fokus på innovationernas betydelse vill Vänsterpartiet föreslå en årlig innovationspolitisk skrivelse som går igenom de framsteg eller bakslag som görs på områdena FoU, de små och medelstora företagens plats i processen, kommersialiseringen av forskningen, det offentligas betydelse och den enskilda människans betydelse. Det bör ges regeringen till känna.

14 Vetenskaplig informationsförsörjning och Open Access

God tillgång till vetenskaplig information i alla former – tryckta såväl som elektroniska – är en basal nödvändighet för universitet och högskolor. Utan denna bas försvåras och försämras både forskning och utbildning. De årliga kostnaderna för de vetenskapliga tidskrifterna, oavsett om de är tryckta eller elektroniska, samt nya prismodeller och nya sätt att saluföra information har kraftigt ökat under senare år och skapar i dag finansiella problem för universitet och högskolor. Det leder också till att forskningen inte blir fritt tillgänglig.

Den vetenskapliga tidskriften har särdrag, som gör att tidskriftsmarknaden inte fungerar som andra marknader. Varje verksam forskare måste publicera sig för att redovisa sina resultat och offentligt registrera sin intellektuella upphovsrätt, för att synas i forskningsvärlden och för att meritera sig. Under

Fel! Okänt namn på

första hälften av 1900-talet tog fortfarande vetenskapssamhället självt till stor del hand om forskarnas behov av att föra ut sina resultat och det var de lärda sällskapen, universiteten och de vetenskapliga föreningarna som publicerade resultaten i sina egna tidskrifter.

Nu är bilden en helt annan. Forskningsvärlden är stadd i snabb förändring. Nya forskningsområden växer fram medan andra fragmentiseras i mindre, mer specialiserade områden. Inom alla områden behövs ett organ för publicering. De kommersiella förlagen har förstått att utnyttja denna stigande efterfrågan och har startat nya tidskrifter. De har också haft resurser att satsa på den elektroniska publiceringen, som tog fart under de sista åren av 1900-talet. Resultatet är en kommersialisering av den vetenskapliga tidskriftsmarknaden.

En extrem prisökning gällande hela gruppens vetenskapliga tidskrifter har pågått under senare år. Snittpriset för en prenumeration på en vetenskaplig tidskrift ökade med 630 % mellan åren 1975 och 1995, vilket innebär en ökning från 39 till 284 US-dollar (Tenopir och King, 2000).

Flertalet av de stora vetenskapliga förlagen har än så länge företrädesvis erbjudit hela sin tidskriftsportfölj i elektronisk version; man har alltså inte kunna upphandla valda delar ur ett förlags tidskriftskatalog. Förlagen försöker givetvis maximera sin vinst, bl.a. genom att utan förvarning ändra villkoren för tillgången till de elektroniska tidskrifterna, vilket så gott som alltid innebär kraftiga prishöjningar.

Vi menar att kvalitetsgranskningen av forskningen och värderingen av densamma inte ensidigt får bli beroende av kommersiella intressen. Tidskrifternas status som kanaler för forskarnas ambitioner bör konkurrensutsättas. Det sker också en positiv utveckling i fråga om Open Access både i Sverige och internationellt. Vid Kungl. biblioteket pågår projektet OpenAccess.se i samarbete med Sveriges universitets- och högskoleförbund, Vetenskapsrådet, Kungl. Vetenskapsakademien och Stiftelsen för kunskaps- och kompetensutveckling. Det europeiska forskningsrådet har antagit riktlinjer om att forskning som finansieras av rådet ska göras fritt tillgänglig, och ett liknande beslut har fattats av National Institutes of Health i USA. Vänsterpartiet menar att det är rimligt att all offentligt finansierad forskning ska vara fritt tillgänglig. Därför bör det bli ett krav att den forskning som de svenska forskningsråden finansierar ska göras tillgänglig via Open Access-publicering och att regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag om detta. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

15 Fördelning av medel i budgetpropositionen

Till sist vill Vänsterpartiet rikta kritik mot bristerna i regeringens hantering av forskningsanslagen i budgetpropositionen där regeringen redovisade ökningen av forskningsanslagen till universitet och högskolor för 2009 i en ospecificerad post och därmed frångick kravet att budgetpropositionen ska vara full-

Fel! Okänt namn på

ständig. Riksdagen har därför inte kunna utöva något inflytande över hur dessa medel ska användas, vilket inte är tillfredsställande ur demokratisk synvinkel.

Stockholm den 13 november 2008

Amineh Kakabaveh (v)

Rossana Dinamarca (v)

Elina Linna (v)

Lena Olsson (v)

Siv Holma (v)

Eva Olofsson (v)